

ประวัติความเป็นมา

"อาหนู หมะเบียะ หละซู่ทู่ทอะกิ หละซู่หมะเบียะ หนีทมะหะยะ"
มาไม่งาม คนไม่ยากชี่ คนไม่งาม หนีไม่ยากเข้าสิง
"ยี่เผือกอ ซาเหย คอ จ่าจะ กู มีชะ"
เป็นชายต้องเก่ง ทั้ง คิมซา, เหล่า รับประทาน และเป็นนักรัก

เป็นคำขวัญที่รู้จักกันในชาวลิสอ ที่คนไทยเรียกเขา แต่ชนเผ่านี้เรียกตัวเองว่า ลิสู (Lisu)
ในพม่าเรียกลิสอว่า ยอนิน, เยอเย็น หรือเยาเย็น

ลิสอมีต้นกำเนิดมาจากตระกูล ชิเบค-หม่า ในสาขากลุ่มโลโล เคยอาศัยอยู่ในแถบอินชิเบค แถบคันแม่น้ำสาละวิน แม่น้ำโขง และทางตะวันตกเฉียงเหนือ ของมณฑลยูนนานในประเทศจีน ซึ่งมีภูมิลำเนา ทดกานพื้นที่สูง ลิสอได้เข้าไปในรัฐฉานของประเทศพม่า และเข้ามาในเมืองไทย ที่เขตอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้มีอยู่ในเขตอำเภอแม่แตง, พร้า, ผาง ของจังหวัดเชียงใหม่ อำเภอปาย จังหวัด แม่ฮ่องสอน อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย อำเภอแจ้ห่ม, วังเหนือ จังหวัดลำปาง จังหวัดตาก เพชรบูรณ์ และกำแพงเพชร

จำนวนหมู่บ้านทั้งหมดมี 82 หมู่บ้าน 1,980 ครัวเรือน และประชากรทั้งสิ้น 12,545 คน

การอพยพเข้าเมืองไทย

99% อพยพมาจากเขตเชียงตุง และเมืองนันท ประเทศพม่า อพยพมาเมื่อประมาณ 50 กว่าปีมานี้ ส่วนที่มาจากยูนนานประเทศจีนมีเพียง เล็กน้อย

ในจังหวัดเชียงราย เขตอำเภอแม่จัน เมื่อพ.ศ. 2505 มีอยู่ 6 หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยมะหิน บ้านสันกำแพง บ้านคอยโคม บ้านแม่จันหลวง บ้านหัวน้ำคำ บ้านปางพูน และที่คอยช้าง มีหมู่บ้านหัวห้วยสัน บ้านแม่มอน

ใน จังหวัดเชียงใหม่ ที่อำเภอเชียงดาว ลิสอมีมากในตำบลเมืองคอง, ตำบลเมืองนะ ตำบลเมืองแหง คือบ้านนาเลา บ้านตุงคอง บ้านหัวน้ำคิง บ้านกงสามหมื่น บ้านแม่มะ ชาวลิสอขยับบ้านนาเลา ตำบลเมืองคอง นั้นมี 72 หลังคาเรือน เกิดอยู่ในเขตเชียงตุง รัฐฉานแห่งสหภาพพม่า ภายหลังย้ายเข้ามา อยู่อำเภอฝาง อำเภอเชียงดาว บางคนในหมู่บ้านนี้เคยอยู่บ้านฝางคอยช้าง จังหวัดเชียงราย

ส่วนพวกลีซอ บ้านน้ำคัง ทำการค้าขายกติกต่อกับชาวจีนฮ่อ เพราะจีนฮ่อไปตั้งโรงต้มกลั่นสุรา รับขนข้าวเปลือก ดินค้ำ อัวเกอแม่แตงมีลีซออยู่ตำบลบ้านแม่เลา กับตำบลป่าแม่ ถิ่นอยู่ของลีซอนี้เอาแน่นอนไม่ค่อยได้ เพราะมีการอพยพโยกย้ายเสมอ ปัจจุบันทราบว่าได้อพยพลงไปอยู่ในเขตจังหวัดตากบ้างแล้ว

ลีซอในภาคเหนือของประเทศไทยหลายตระกูล คือ ตระกูลเผ่าเบี่ยงเผ่า หรือซิมพัง ลีฮ่า นาม่า จี๊วะเกีย เสนกลาง เสนมู เสนล่อ เสนจ้อ เสนมี เสนย่าง เซ่งว่อง เซ่งดี เซ่งเลี้ยว เลาดี้ หรือ ลีจา

ตระกูลของเลาดี้หรือลีจาเป็นตระกูลใหญ่ เชื้อสายมาจากชาวจีนฮ่อ และพวกนี้จะถือชนบทธรรมเนียมเหมือนอย่างเคร่งครัด ถือ คนในตระกูลเดียวกันแต่งงานกันไม่ได้ ผู้เป็นญาติพี่น้องต้องเดินทางไปเยี่ยมเยียนกันอย่างน้อยที่สุดปีละครั้ง แม้จะอยู่ห่างไกลกันก็ตาม แต่สำหรับพวกที่เป็นเชื้อสายชาวลีซอแท้ ไม่เคร่งครัดถือชนบทธรรมเนียมนัก และยินยอมให้ผู้อยู่ในตระกูลเดียวกันแต่ต่างบิดามารดาแต่งงานกันได้

รูปร่างลักษณะและการแต่งกาย

ชาวลีซอ มีรูปร่างแบบคนไทยเหนือ ผู้ชายรูปร่างลำสัน และสูง เฉลี่ยประมาณ 5 ฟุตครึ่ง ชาวเขาเผ่าลีซอมีลักษณะงามกว่าชาวเขาเผ่าอื่นๆ ผู้หญิงชาวลีซอนั้นว่าสวยกว่าผู้หญิงชาวเขาเผ่าอื่นๆ

ชาวลีซอ แบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ได้ 2 กลุ่ม คือ

ลีซอลายและลีซอคำ ในประเทศไทยที่พบเห็นได้แก่ลีซอลายเท่านั้น ส่วนลีซอคำ มีอยู่ในพม่า จีน และอินเดียน ทั้ง 2 กลุ่มมีภาษาและการแต่งกายต่างกันบ้างเล็กน้อย

การแต่งกาย ของลีซอ ใช้สีสรรจำ ผ่าที่ทอออกแบบหลายสี สายหญิงจะใส่เสื้อซึ่งนิยมสีฟ้า สีเขียว ขาว น้ำเงิน เหลือง แดง และม่วง ยาวลงมาถึงหน้าแข้ง ตั้งแต่เอวลงมาผ้าทั้งสองข้าง แขนยาว ที่ปกคอติดแถบสีคำยาวประมาณ 1 คืบ ช่วงกันแขนและบริเวณหน้าอก ซึ่งติดลงมาจากแถบผ้าสีคำ มีผ้าแถบเล็กๆ ยาวๆ ทางสีเขียวติดต่อกันเป็นแถบ ทำให้ดูเหมือนลายรีว ค้วยเหตุนี้จึงเรียกกันว่า ลีซอลาย ที่เอามีผ้าคำเป็นใหญ่คาดไว้รอบเอว ปลายผ้าคาดนี้เห็นซ่อนไว้ด้านหลัง ผู้หญิงนิยมใช้ผ้าโพกศีรษะขนาดใหญ่ เป็นผ้าสีคำ คล้ายๆกับผ้าโพกศีรษะของชาวอัฟกานิสถานหลายเผ่า ภายใต้ผ้าโพกศีรษะจะรวมผมไว้ตรงกลาง และปล่อยไปด้านหลัง ทางเกงขากว้างสีคำ ยาวเลยเข่าเล็กน้อย ซึ่งมีเสื้อคลุมคางกล่าวทับอยู่ นิยมใช้ผ้าพันแข้งเช่นกัน เขาจะมีตุ๊กในงานพิธีอีก มีการประคัมอกและเบื้องหลังค้วยเหรียญรูป กระจุกเงินสวยงามมาก เครื่องประคัมอีกอย่างหนึ่ง คือ "หาง" ใช้ทั้งหญิงและชาย (ยกเว้นชายชรา) หางนี้มีลักษณะคล้ายเชือก แต่ทำค้วยผ้าเย็บค้วยมือเป็นเส้นเล็กๆ คนหนึ่งๆจะมีหางประมาณ 220 เส้น บุกห้อยไว้ทั้งข้างหน้าและข้างหลังเป็นสีสรรต่างๆ การตกแก่งค้วยเครื่องประคัมต่างๆ เหล่านี้ ทำให้ชุดหนึ่งมีราคาถึง 3,000 บาท

ลักษณะหมู่บ้านชาวลีซอ

การแต่งกายของชายหนุ่มและหญิงสาวในเทศกาลสำคัญ

หญิงสาวลือข

แต่ที่บ้านลุ่มในอำเภอแม่แตง เชียงใหม่ และที่บ้านขุนแจ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ บางครอบครัว
ปลูกแบบยกพื้น คือเป็นแบบผืนกันแต่ที่หมู่บ้านลือชอ นาเลา อำเภอเชียงดาว ปลูกบ้านแบบยกพื้นทุกครัว
เรือน ฝาบ้านทำด้วยซิกไม้ไผ่ซีกกัน พื้นบ้านทำด้วยไม้ไผ่นำมาสับด้วยมีดแล้วแผ่ออกปู (ฟากสับ) ส่วนบ้าน
แบบที่ปลูกอยู่กับพื้นดิน พื้นห้องนอนทำด้วยไม้ไผ่ฟากสับเช่นกัน เสาบ้านทำด้วยไม้ไผ่หรือไม้อื่นสุดแต่จะหา
มาได้ หลังคาบ้านมุงด้วยใบคา ไม้โครงหลังคาเป็นไม้ไผ่เรียงเป็นรูปการางแล้ววางใบคาทับข้างบนจน
หนาแน่นกันได้ ปล่อยชายคาลงมาเกือบถึงพื้นดิน บางหมู่บ้านใช้ไม้ไผ่ผากรัง และเจาะข้อไม้ไผ่ข้างในออก
แล้ววางใบประกบกัน คือ คว่าอันหนึ่ง หายอันหนึ่ง สลัดกันไปมองดูคล้ายกระเบื้องลอนเล็ก ทุกๆ บ้าน
กันรั้วสานด้วยไม้ไผ่สูงประมาณมีเอวผู้ใหญ่ เมื่อผ่านรั้วบ้านเข้าไป มีบริเวณรอบๆ เพียงเล็กน้อย จะพบ
บ้านของชาวลือชอหลังเล็ก โรงม้า เล้าไก่ บึงข้าว กับที่ทากิ่งของคอนคานข้างตัวบ้านมีรางไม้ไผ่ทอด
ยาวมาจากบ้านหลังอื่น ซึ่งใช้แทนท่อประปาเป็นรางรองรับน้ำจากบนเขา แหล่งน้ำนี้ต่อมาใช้กันทั่วถึงทุก
หลังคาเรือน บริเวณบ้านมีสัตว์เลี้ยงต่างๆ เช่น ไก่ และ หมู

ทางเข้าบ้านของลือชอมีเพียงประตูเดียว เรียกว่า ทางผีออก (the exit of the spirit)
ซึ่งจะมีประเพณีอย่างหนึ่ง คือ ลูกสาวเมื่อแต่งงานไปแล้ว จะกลับมาเยี่ยมพ่อแม่ของเธอได้ โดยผ่าน
ประตูนี้ก็ต่อเมื่อสามีเป็นผู้นำเข้าไปเท่านั้น

ภายในบ้านของชาวลือชอจะมีเตาไฟ 2 แห่ง สำหรับหุงต้มอาหารแห่งหนึ่ง อยู่ใกล้ประตูบ้าน
ติดกับพื้นดิน และอีกแห่งหนึ่งสำหรับปรุงอาหารเป็นจำนวนมาก เมื่อมีพิธีหรืองานเลี้ยงปกติใช้สำหรับ
ต้มผักอาหารให้สัตว์เลี้ยง และยังใช้ต้มลั่นสุราข้าวโทศ สุราข้าวเหนียว เตาไฟเล็กใช้สำหรับปรุงอาหาร
นั้นมีไฟสูมไว้ตลอดวันตลอดคืนเพื่อความอบอุ่นอีกด้วย เหนือเตาไฟเล็กมีหิ้งไม้ไผ่สามมีห่อเกลือ ยาเส้น
พริก มันฝรั่ง วางไว้ให้ควนรมอยู่ตลอดเวลา บ้านของชาวลือชอไม่ค่อยถูกสุขลักษณะเท่าใดนัก ทั้งบ้านเต็มไปด้วย
ควันไฟ ถ้าเป็นบ้านยกพื้น ชาวลือชอชอบผูกสัตว์เลี้ยงไว้กับเสาโคกุนบ้าน สัตว์เหล่านี้เลี้ยงไว้สำหรับ
เป็นอาหารและเข้เผ่ ถัดจากเตาไฟเล็กไปเล็กน้อยเป็นที่นั่งเล่นและรับแขกเป็นแคร่ไม้ไผ่ยกพื้นสูงจากพื้นดิน
ประมาณ ๓-๒ ศอก

การจัดแบ่งห้องนิยมแบ่งห้องโดยใช้ไม้ไผ่สานเป็นฝากันห้อง มีห้องรับแขกอยู่เลยเตาไฟเล็กน้อย
ไปทางคานหลัง กันฝา 3 ด้าน ไม้มีประตู ทางซ้ายมือเป็นหัวนอนของเจ้าของบ้านและครอบครัว ระหว่าง
ห้องนอนเจ้าของบ้านกับห้องรับแขก มีพื้นดินโล่ง ๆ กั้นกลางอยู่ ตรงข้างปามีแท่นบูชาดวงวิญญาณบรรพบุรุษ
หรือผีเรือน มีรูปเขียนมักไว้ในด้วยเล็ก ๆ คล้ายกับแท่นบูชาของชาวจีน บางบ้านมีกระซางบาง ๆ ทำ
ด้วยเยื่อหน่อไม้ไผ่ ชาวลือชอผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวจะทำการกรามไฟไว้แท่นบูชาเป็นประจำวัน

ถัดจากห้องนอน-เจ้าของบ้านเป็นห้องนอน-เด็ก และผู้หญิง ยกพื้นสูงค่อนข้างแคบ ไซ้เป็น
ที่อยู่หลับนอนของเด็กๆ นอกจากห้องที่กล่าวถึงนี้แล้ว ล้วนแต่เป็นพื้นดินทั้งสิ้น

ในบ้านของชาวเขาเผ่าต่างๆ ข้างเตาไฟจะมีกาน้ำชาน้ำร้อนตั้งอยู่เสมอ ไซ้สำหรับการ
ต้อนรับแขก หรือสำหรับสมาชิกของครอบครัว

หน้าบ้านของชาวลีซอ จะเป็นพื้นดินกว้างประมาณ 1 เมตร และทางซ้ายมือมีแคร่ไม้ยกพื้นสูง
ปูด้วยฟาก ไซ้เป็นที่สำหรับตากข้าวโพด พริก ฯลฯ

ไม่มียานพาหนะพบในหมู่บ้าน นอกจากลูกม้าที่ใช้มันทุกของอย่างเดียวเท่านั้น เช่น ข้าวเปลือก
และสิ่งอื่นๆ จึงเห็นได้เสมอๆ ว่าจะมีโรงม้าสร้างเป็นเพิงหลังคาสูง และอยู่ข้างยุ้งเก็บข้าว มีรางไม้สำหรับ
ใส่อาหารให้ม้ากินวางพาดระหว่างเสายกพื้นสูงกว่าพื้นดินเล็กน้อย

การรักษาโรคอาหารและการกิน

ลีซอยังคงรักษารสนิยมในการรับประทานอาหารแบบชาวจีน ชอบอาหารที่มีรสจัด ผักกับคนไทย
ที่ชอบอาหารรสจัด อาหารที่ชอบ คือ เนื้อหมู ซึ่งจะปรุงกับผักต่างๆ เช่นกระหล่ำปลี และผักกาดแห้ง มี
ของคองบ้าง เมื่อของสดหาไม่ได้ ไซ้จะเก็บเวลารับประทานข้าว ซึ่งเป็นข้าวไร่มีลักษณะเมล็ดกลมรีสีขาว
ชอบกินน้ำชาและจะไม่กินน้ำคั้นที่ยังไม่ต้ม

แม้ว่าลีซอจะผลิตฝิ่นได้เป็นจำนวนมาก แต่น้อยคนจะสูบฝิ่น (ไม่สูบฝิ่นมากเท่าฝรั่ง) เพราะ
หญิงสาวจะรังเกียจที่จะแต่งงานกับชายหนุ่มที่ติดฝิ่น และจากการสอบถามชาวลีซอ เกี่ยวกับภักดีในทัศนะ
ของลีซอ มีอยู่ห้าข้อด้วยกัน คือ ต้องปฏิบัติความจารีตประเพณี, ไม่ดักหรือขโมยของผู้อื่น, ไม่ประพฤติผิดลูกเมีย
ผู้อื่น, มีความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ประการสุดท้าย คือ ต้องไม่เป็นบุคคลที่สูบฝิ่น เพราะเชื่อว่าผู้สูบ
ฝิ่นถ้าเป็นหัวหน้าครอบครัวแล้วจะทำให้ครอบครัวต้องตกทุกข์ได้ยาก

นอกจากนี้ ชาวลีซอยังชอบกินหมาก ทำให้ฟันดำ สำหรับเหล้านั้นว่าเป็นของโปรด สูบบุหรี่
เคี้ยวหมาก คิมสุราจึงไม่เป็นที่รังเกียจของสังคม นอกจากการสูบฝิ่นซึ่งที่ใกล้กล่าวมาแล้ว

สภาพเศรษฐกิจ

ชีวิตของชาวลีซอขึ้นอยู่กับการกสิกรรม ส่วนใหญ่จะปลูกฝิ่น ข้าว และข้าวโพดสำหรับเลี้ยงสัตว์
เช่น ไก่ หมู และวัว ลีซอปลูกฝิ่นมากเป็นที่สองรองจากม้ง นอกจากนี้ยังปลูกถั่ว ยังมีผักกาด มันฝรั่ง พริก
มะเขือเทศบ้าง บางหมู่บ้านปลูกชา และก้นท้อ

เครื่องมือที่ใช้มีอยู่ไม่กี่ชนิด และง่ายต่อการซ่อมแซม เช่น มีมีดใหญ่ สำหรับปักคั่นไม้
ชะแสงสำหรับซุกและถอนหญ้า มีเคียว เครื่องมือในการก่อสร้าง เช่น มีฆอน ทั้งคี่เหล็ก ในปัจจุบัน
เครื่องมือต่างๆ เหล่านี้ล้าชองจะชื้อในตลาดของอำเภอ

วิธีการทำไร่ ทำกันอย่างง่ายๆ ไม่ใช่ปุ๋ย นอกจากไถถ่านจากการเผาป่าหรือหลังจากการ
เก็บเกี่ยวข้าวโพดแล้ว ปล่อยให้โคนต้นแห้ง เป็นปุ๋ยคอกไป ไม่มีการบำรุงพื้นที่ดิน หรือนำสัตว์ออกไปเลี้ยง
ทั้งๆที่มีสัตว์เลี้ยงจำนวนมากในหมู่บ้าน ซึ่งใช้มูลสัตว์เป็นปุ๋ยได้

ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ชาวลี้ซอจะปักคั่นไม้ใหญ่ๆ แล้วปล่อยให้แห้งไว้ 1 เดือนและเช่น
เดียวกับชาวเขาเผ่าอื่นๆ ที่เมื่อมีจะ เป็นบุคคลที่เลือกวันที่ดีที่สุดสำหรับปักคั่นไม้และเผา ข้าวจะเริ่มปลูกก่อน
ที่มรสุมจะนำฝนมาราว เดือนพฤษภาคม เป็นการปลูกข้าวไร่ ชาวลี้ซอจะใช้ไม้ไผ่ปลายแหลมกระทุ้งปักลงไป
บนพื้นดิน แล้วเอาเมล็ดข้าวหยอดลงไป ใช้ปลายเท้ากลบดิน เมื่อฝนลงยอดเขาสูงจะชุ่มชื้นด้วยหมอก
น้ำค้าง เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ปลูกไว้ก็จะขึ้นเป็นต้นข้าว สีเขียวอ่อนไปหมก

การปลูกฝิ่น

การปลูกฝิ่นเริ่มต้นเมื่อพืชชนิดอื่นเก็บเกี่ยวหมดแล้ว ฟางข้าวโพดเป็นปุ๋ยที่ดีที่สุด การเก็บเกี่ยว
ข้าวโพดจะเสร็จสิ้นในเดือนสิงหาคม ประมาณเดือนกันยายน เขาจะปลูกฝิ่นในที่ที่เคยปลูกข้าวโพดมาก่อน
ในเดือนธันวาคมบนไหล่เขาสูง ที่มีอากาศหนาวเย็น แต่แสงแดดส่องถึง ฝิ่นจะออกช่อ (ราว 3 เดือนหลัง
จากปลูก) คอกฝิ่นสีต่างๆ สีขาว ม่วง จะปกคลุมเขานับล้านต้น พอดิบคอกฝิ่นม่วง ก็จะมีผลฝิ่นแทนที่
(ผลฝิ่นมีลักษณะเหมือนผลส้ม) หนึ่งมี 2-3 ผล ชาวลี้ซอจะไถดำไร่อย่างคงคามจากพื้นที่

การกรีกฝิ่น สมาชิกในครอบครัวจะออกไปช่วยกันทำงานในไร่ เขาจะใช้มีดกรีก ลักษณะ
คล้ายเคียว แต่เล็กกว่ามาก บางเล่มมีคมใบมีดเคียว บางเล่มมี 2-3 ใบ ตรงปลายทำเป็นรูปโค้งๆ คม
การกรีกเริ่มจากข้างบนผลฝิ่นยางฝิ่นจะไหลมารวมกัน และเปลี่ยนจากไม่มีสีกลายเป็นสีน้ำตาลไหม้ การกรีก
ฝิ่นจะเริ่มในคอนเขาวัวที่ท้องฟ้าสว่าง มีแสงแดด เพราะถ้าขาดแสงแดดแล้วการกรีกไม้ได้ผลดีเท่าที่ควร
คือยางฝิ่นจะแห้งช้า บางที่ยางไหลหยดลงพื้นดินหมก จึงต้องเลือกวันที่มีแสงแดดจ้าฤกษ์การกรีกฝิ่น เป็นระยะ
เวลาที่ชาวลี้ซออยู่ที่สุด

ชาวลี้ซอชอบล่าสัตว์ และเมื่อเหลือจากรับประทานในครอบครัว ก็ทำเนื้อเค็มขาย เขามี
ความชำนาญในการล่าสัตว์ไม่แพ้ชาวมูเซอ หรือลาซูลู ในยามว่างผู้ชายจะถือธนู หน้าไม้ เข้าป่าล่าสัตว์
แต่ปัจจุบันนิยมใช้ปืนกันมากขึ้น นอกจากมีความชำนาญในค่านล่าสัตว์แล้ว ยังเป็นช่างเหล็กและช่างเงินที่
มีความชำนาญดี

ระบบการแลกเปลี่ยนและการค้า

ลีสซอค้าขายกับชาวไทยพื้นราบโดยมากตลาดไทย หรือติดต่อกับคนไทยที่ขึ้นไปค้าขายโดยเงินสด หรือโดยการแลกเปลี่ยน สินค้าที่ขายให้แก่คนพื้นราบส่วนใหญ่คือ ผืน สิ่งที่เขาต้องการ คือ เกลือ หมาก โลหะเงิน หม้อ กะทะ รองเท้า ไฟฉาย น้ำมันโรเฟลิด และวิทยุ

การจัดระเบียบทางสังคม

ปกติครอบครัวลีสซอเป็นครอบครัวเดี่ยว มี พ่อ แม่ ลูก แต่อาจมีญาติพี่น้องมารวมอยู่ด้วย นิยมสามีเดี่ยวภรรยาเดี่ยว แต่ชายก็อาจมีภรรยาสองคนได้ ถ้ามีฐานะทางเศรษฐกิจพอที่จะซื้อภรรยาได้อีก แต่ต้องขึ้นอยู่กับความยินยอมของภรรยาคนแรกด้วย

การแบ่งหน้าที่ภายในครอบครัว เด็กๆ จะทำหน้าที่เลี้ยงดูน้อง โดยใช้ผ้าสีค้ำยาวห่อสะพานไ่ว้ข้างหลังแล้วรวมปลายผ้ามาผูกไว้ข้างหน้า เด็กเล็กๆ นอนอยู่ในห่อผ้าไผ่ล่แก่มือและศีรษะออกมานอกผ้าเท่านั้น เวลาว่าง เด็กๆ จะเล่นไล่จับ ลูกสะบ้า ลูกข่างกัน เด็กชายจะหัดใช้หนังสือสักสำหรับยิงนก

เมื่ออายุได้ 8-10 ปี เด็กชายและหญิงจะถูกจัดให้ออน คนละแห่ง เริ่มหัดทำงานบ้าน และช่วยงานในไร่เล็กๆ น้อยๆ เด็กชายอายุ 15 ปี จะทำงานหนักได้และช่วยงานในไร่อย่างจริงจัง เด็กหญิงจะเริ่มหัดปลูกข้าว

สำหรับผู้หญิงชาวลีสซอ ตามปกติทำงานบ้าน เช่น ซักผ้า ทำข้าว, เกี้ยวหม้อ, เย็บซ่อมผ้า หุงหาอาหาร และทำความสะอาดห้องชุมชนในบ้าน

ส่วนผู้ชาย จะทำงานในไร่ ตักต้นไม้ ทำฟืน-สำหรับหุงหาอาหาร ซ่อมแซมบ้านเรือน เกร็งมือที่ใช้ในการทำไร่ ทำพิธีบูชา เช่น ไหว้ผี ล่าสัตว์

คนธรรมิหน่าที่เฝ้าบ้าน เลี้ยงกูกหลาน ให้อาหารสัตว์เลี้ยง ชายธรรมิหน่าที่ในพิธีกรรมชุมชน บางคนมีหน้าที่กมกลั่นสุรา หน้าที่ของหญิงชราคือเย็บเสื้อผ้า และอาจสนทนากับคนลานนอกบ้านในเวลาว่าง

ฐานะทางสังคม

ผู้ชายเป็นหัวหน้าและเป็นผู้นำครอบครัว จะเป็นผู้เลือกที่อยู่ที่เหมาะสม หญิงเมื่อแต่งงานแล้วจะต้องใช้นามสกุลหรือแซ่ของสามี ลูกก็ใช้แซ่ของพ่อ ลีสซอเคารพตามระบบอาวุโส ผู้เยาว์จะต้องเคารพผู้ใหญ่กว่าเสมอ

ลีส้อมีอัชยาศัยที่ รักสันติ ไม่ชอบการทะเลาะเบาะแว้ง คู่ชีวิตของลีส้อมีส่วนใหญ่เป็นพวกมุเซอ
ลีส้อมีความสามารถในการต่อสู้แต่จะไม่ก่อเรื่องง่าย ๆ

เมื่อมีเพื่อนบ้านหรือแขกมาเยี่ยมเยียน จะต้อนรับด้วยน้ำชา สนทนาด้วยความสุภาพ
เรียบร้อย และนำอาหารมาเลี้ยง

ผู้หญิงเป็นผู้ที่ทำงานมากกว่าผู้ชาย เช่นเดียวกับชาวเขาเผ่าอื่นๆ ชายมีอำนาจมากกว่าหญิง
ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง

ลีส้อมีมีสกุลหรือแซ่เดียวกัน ถือว่าเป็นญาติกันโดยปริยาย จะแต่งงานกันไม่ได้ ลีส้อมีหลายแซ่
ผสมผสานกับจีนฮ่อ มุเซอ และอีก้อ ญาติพี่น้องรักใคร่กันดี หากมีเรื่องเดือดร้อนก็มักจะช่วยเหลือกันเต็มที่
มีการเดินทางไปเยี่ยมเยียนกันในระหว่างญาติพี่น้องทุกๆปี หลังจากเก็บเกี่ยวพืชไร่แล้ว เวลาญาติพี่น้องสกุล
เดียวกันจากหมู่บ้านไกลมาเยี่ยม ผู้เยี่ยมจะทำความเคารพผู้อาวุโสกว่าแบบธรรมเนียมจีน โดยนั่งแล้วเอา
ศีรษะโขกพื้น จะมีการเลี้ยงรับรองกันอย่างดี

ทรัพย์สินในครอบครัว

ธรรมเนียมของชาวลีส้อมี คือ ถ้าบุตรคนโตมีภรรยาต้องนำภรรยามาอยู่บ้าน บุตรคนโตมี
สิทธิ์ได้รับสมบัติคือไป ส่วนน้องชายคนถัดลงไปแต่งงานแล้วต้องปลูกเรือนต่างหาก หากบุตรคนโตตายลง
สะโกลต้องอยู่กับมีทิมมารกาสามี และถ้ามีสามีใหม่ สามีใหม่นี้ต้องเสียค่าปรับให้กับสะโกล แม่ยาย

ความรักและการแต่งงาน

Below the twinkling stars

I come to meet you with my

Fine cloth and powdered face.

The night is late

And the old folk sleep happily in their beds.

They can not hear the sweet melody

Of my "cue bue" or the pound

Of your mortar-but heaven hears.

You are young and have a oody perfumed
 like tie fragrance of a "cue ve" flower in bloom,
 But like the "cue ve" * it needs an insect kiss
 One "cue ve" is not for a single bee alone and
 One bee can kiss more than one flower.

Why should you be afraid of cock-feather
 Cr a soft down of cotton.....?

The greatest happiness
 For man and women - Please make room
 At your side and I shall help you pound
 No need to feel sorry
 On the day that you marry.....

- * ซือบือ (cue bue) คือพิดฉิมณะคล้ายน้ำเต้า มีสามสาย ซึ่งมีจังหวะที่เย็นๆ ใช้เป็นดนตรีสำหรับการ เญมร่าและการ บู๊ยกวพาราตี
- * ซือวี (cue ve) คอกไมซันคหนึ่งที่มีกลิ่นหอม

จากเนื้อร้องของเพลงข้างต้น จะเห็นว่า หม่อมลือซอเป็นนักรักที่มีอารมณ์โรแมนติก และชาวลือซอเอง มีคำโคลงบทหนึ่งว่า

" ยี่เผื่อค้อ ซาเหย จ่าจะ ฎิบีชะ "

หมายความว่าเมื่อเกิดมาแล้ว (โดยเฉพะชาย) จงดื่มสุรา ดื่มน้ำชา รับประทานอาหาร และเป็นนักรักให้เก่ง สิ่งเหล่านี้เป็นความสุขสุดยอกของผู้ชาย ภายในหม่อมบ้านลือซอจะหาชายหญิงครองชีวิตเป็นโสดจนอายุล่วงเลย 30 ปีไปแล้วไม่มีเลย

การแสดงความรักของหม่อมสาวชาวลือซอ จะผิดกับชาวเขาเผ่าอื่นๆ ที่ว่าชาวลือซอนิยมเกี่ยวพาราตีกันที่ครกตำข้าวกลางลานบ้าน หลังจากรับประทานอาหารเย็นแล้ว หญิงสาวจะสะพายกระบุงตำข้าว มารอคอยชายหนุ่ม ชายหนุ่มจะกิดพิด ที่เรียกว่า "ซือบือ" และร้องเพลงเกี่ยว การเกี่ยวพาราตีนี้ ฝ่ายหญิง

หม่อมลือ กับชอโบ

การเต้นรำในงานฉลองปีใหม่

ฝ่ายหญิงจะท้องได้ผ่านพิธี soom chieng เมื่ออายุ 15-16 ปี เสียก่อนเพื่อเป็นการประกาศว่ามีอายุที่จะแต่งงานได้แล้วที่พิธีนี้หมอผีประจำหมู่บ้านจะมอบดอกไม้ (moonflower) หรือแผ่นเงินกลมๆ ให้กับหญิงสาวนี้

ฝ่ายชายจะช่วยงานคำข้าว และในขณะที่ยากันก็จะแสดงจุดประสงค์ให้หญิงสาวทราบ ถ้าเธอพอใจฝ่ายชายจะให้กำไลเป็นของหมั้น คำเกี่ยวกับชายหนุ่มมักจะกล่าวกับหญิงสาวเสมอ ซึ่งแปลเป็นไทยได้ความว่า "อะไรๆ ผมก็ไม่มี ผมมีเพียงหัวใจดวงเดียวเท่านั้น" เมื่อทั้งสองฝ่ายต่างเข้าใจกันดีแล้วทั้งสองจะเตรียมหมั้นกัน และจะไปอยู่ที่บ้านฝ่ายชาย 3 วัน แล้วฝ่ายชายจึงส่งพ่อแม่ของตนไปเจรจาเรื่องการแต่งงานของคนทั้งสอง

งานแต่งงาน

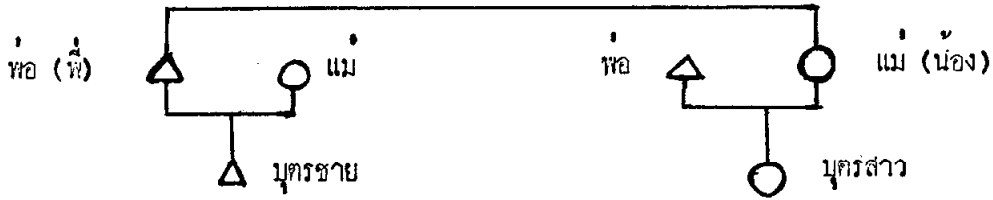
ราคาค่าตัวของหญิงสาวคนหนึ่งประมาณ 4,000 - 5,000 บาท บางรายที่มีฐานะดีจะมีค่าตัวถึง 12,000 บาท พิธีการแต่งงานของชาวอีสานเรียกว่า "อูญแล่" หรือ "กินห้า" ลีซอเห็นว่าในวันที่สำคัญสูงสุด จึงต้องให้หมอผีภูถษยาม เลือกวัน คือวันที่ถือว่าเป็นมงคล คือ วันวัน, วันสุนัข, วันเพชวันโก, วันภระกาย วันที่ดีถือว่าเป็นกลาง คือวันงูเล็ก, วันลิง, วันหนู ส่วนวันที่ต้องห้าม และไม่เป็นมงคลคือวันเสือ, วันมังกร, วันม้า, วันหมู วันต่างๆ เหล่านี้มีชื่อเช่นเดียวกับจักรราศี คือจะแบ่งวัน เดือน ปี ออกเป็น 12 วัน เดือนมี 12 เดือน และมี 12 ปี การนับเดือนเริ่มเดือนขึ้นต้นปีใหม่ตรงกับวันตรุษจีน

เมื่อเลือกได้วันที่ฤกษ์ดีแล้ว เจ้าบ่าวจะนำหมู เพื่องานเลี้ยงแต่งงานในวันแรกของพิธี และในวันที่สอง เจ้าสาวจะนำหมู (เช่นเดียวกับเจ้าสาวมูเซอ) ซึ่งเธอได้เลี้ยงมาจนเติบโต เพื่องานแต่งงานนี้โดยเฉพาะ แต่ก่อนงานเลี้ยงพิธีแต่งงาน จะมีการเซ่นไหว้ผีในบ้านเสียก่อน เชิญญาติพี่น้องและสมาชิกในหมู่บ้านมาเป็นเกียรติ มีพิธีเคารพภูอาวโสกว่า และภูอาวโสจะไหว้พร และเงินทองแก่คู่บ่าวสาว

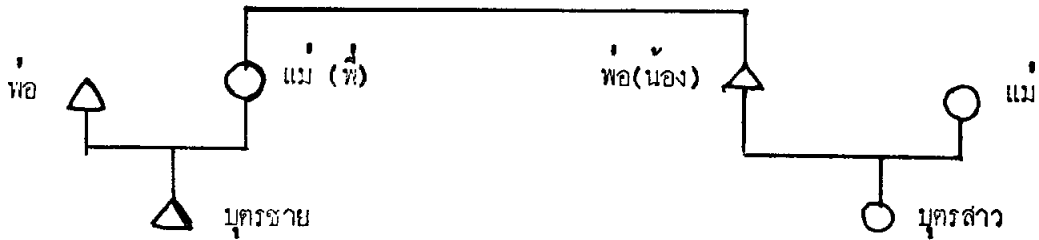
หญิงที่เคยมีสามีแต่อยู่ในระยะเวลาสั้น และหย่าร้างกันไป ลีซอไม่ถือว่าคุณค่าของหญิงจะลดน้อยลงไป ไม่มีการรังเกียจที่จะเลือกหญิงนั้นเป็นคู่ครอง นอกจากหญิงนั้นจะมีบุตร จึงจะทำให้คุณค่าลดน้อยลงไปบ้าง

การแต่งงานนี้ ดังที่กล่าวแล้วว่า ถ้ามีสกุลหรือแซ่เดียวกันจะแต่งงานกันไม่ได้ แต่ถ้าเป็นลูกพี่ลูกน้องกัน ซึ่งความสัมพันธ์สัมพันธ์ครั้งนี้จะแต่งงานได้คือ

พี่น้องท้องเดียวกัน

พี่น้องท้องเดียวกัน

ลักษณะความสัมพันธ์ที่บุตร/ชาย บุตรสาวเป็นคู่รักกัน ลีซอ เรียกว่า "ลูกเขี้ยว" จะแต่งงานกันได้ และเป็นพี่ที่พอใจกับญาติพี่น้อง เพราะเป็นการสร้างความสัมพันธ์แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ประเพณีของลีซอ คือ ลูกสะใภ้จะรับประทานอาหารร่วมกับบิดาของสามีหรือบุตร เขย ร่วมรับประทานอาหารกับมารดาของภรรยาไม่ได้ หญิงมีสามีจะร่วมรับประทานอาหารกับพี่ชายของสามีไม่ได้ อีกเช่นกัน ผู้ใดละเมิดถือเป็นการผิดประเพณี

หรือในกรณีที่ครอบครัวใดมีลูกสาวคนเดียว ชายหนุ่มจะไปอยู่บ้านฝ่ายหญิงหลังแต่งงานแล้ว เพื่อสืบเชื้อสกุลฝ่ายหญิง ฝ่ายชายจะไม่เสียเงินในการแต่งงานเลย

และบุตรชายคนโตต้องนำภรรยามาอยู่บ้านบิดามารดาของตน บุตรชายคนโตจะเป็นผู้รับมรดก สืบเชื้อสกุล เมื่อบิดามารดาตายลง น้องชายจะท้องแยกออกไปตั้งบ้านเรือนต่างหาก นอกจากพี่ชาย หรือ บุตรชายคนโตตายไปเสียก่อน

ในชีวิตประจำวัน งานหนักจะตกเป็น เรื่องของภรรยา ถึงแม้จะมีอิสระในการเลือกคู่ครอง ของตน แต่เมื่อเธอเลือกแล้ว เธอจะต้องรับภาระงานที่หนักเยี่ยงทาส ทั้งๆ ที่การเกี่ยวทวารสีและเพลงรัก แล่นหวาน และละเอียดอ่อน แต่เธอก็เปรียบเสมือนผู้ที่สามีซื้อ มา โดยสามีจะเป็นผู้จ่ายเงินเป็นจำนวนมาก ไปกับค่าแต่งงาน

ภรรยาไม่สามารถชักชวนใจใดๆ จะไปไหนไม่ได้ ไม่มีการบ่น การแต่งงานจึงเหมือนกับ เป็นหาคชลอคชีวิต ถ้าสามีตายลง เธอจะต้องอาศัยอยู่กับบิดามารดาสามี เพื่อรับใช้ ถ้าเธอแต่งงานใหม่ ชายผู้มาขอจะทองนำเงินมากกว่าการแต่งงานของเธอครั้งแรกเสียอีก และมีบิดามารดาฝ่ายสามีจะเป็นผู้ ชักชวนใจ คำศัพท์ของเจ้าสาวนี้ เรียกว่า เยนฮอ

เมื่อฝ่ายหญิงให้กำเนิดทารก สามีจะต้องเป็นผู้ไปถามหมอผี หมอผีมาถึงจะประกอบพิธีไล่ผี ออกจากตัวเด็ก โดยการกระທိမ်เท้าหนักๆ บนพื้นดิน แล้วจะหันค้ำยสายสัญญาณ ผูกไว้รอบข้อมือของทารก เป็นอันว่าทารกที่เกิดใหม่นี้ ถือว่าเป็นคนโดยสมบูรณ์ และยอมรับเข้าเป็นหนึ่งในสมาชิกของครัวเรือน

การหย่าร้าง

การหย่าร้างมีน้อยกว่า มูเซอ เกือบมากกว่า มัง และเย้า ขบวนการนิยมความเป็นอยู่ของ ลีซอมีลักษณะคล้ายๆ กับมูเซอและมังกับเย้า ส่วนมากฝ่ายชายเป็นผู้ขอหย่าร้างโดยส่ง เจ้าแก่ไปผูกจากกับ บิดามารดาฝ่ายหญิง ทางบิดามารดาฝ่ายหญิงเรียกเงินจากลูกชายเท่ากับจำนวนที่เสียไปในการเลี้ยงดู ชาวบ้านในวันแต่งงาน กับเงินปรับไหม

เงินปรับไหมนี้ ผู้เช่าผู้แก่กับหัวหน้าหมู่บ้านได้รับส่วนแบ่งครึ่งหนึ่ง อีกครึ่งหนึ่ง เป็นของ ฝ่ายหญิง

ถ้าฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายต้องการหย่า จะต้องคืนเงินค่าสินสอดให้ฝ่ายชาย ถ้ามีบุตรด้วยกัน จะ ตามความสมัครใจของเด็ก แต่บุตรที่ยังเล็กมักจะถูกอยู่กับฝ่ายหญิง และถ้าฝ่ายหญิงมีธุ สามีจะปรับเงินจาก ชายผู้เป็น 2 เท่าของค่าสินสอด แล้วยกภรรยาให้คู่ไป

การตาย

พิธีฝังศพเป็นงานที่เป็นทางการ และมารยาทถือเป็นเรื่องสำคัญต้องระมัดระวังอย่างเคร่งครัด ผู้ตายจะสวมเสื้อผ้าทั้งใหม่และเก่าซ้อนกัน ที่หัวของ โลงศพจะมีรูปเทียน ถ้วยน้ำชา แก้วเหล้า และอาหาร

ถ้าผู้ตายเป็นเด็ก โถจะถูกฆ่า 1 ตัว ถ้าเป็นวัยรุ่น จะฆ่าหมูขนาดกลางและถ้าเป็นผู้ใหญ่ จะฆ่าหมูตัวใหญ่ จำนวนไก่และหมูจะถูกฆ่าเพื่อเซ่นไหว้ผู้ตายจะเพิ่มขึ้น จนกระทั่งผู้ตายถูกฝัง

บรรดาบุตรภรรยา และญาติพี่น้องจะแสดงความเสียใจ โดยการร้องไห้ และจะพรบรณาถึงความดีของผู้ตาย มีการเปลี่ยนเวรกันเฝ้าศพและร้องไห้ ถ้าผู้ใดไม่ร้องไห้ จะถือว่าไม่มีความจงรักภักดี

โรงศพจะสร้างหยามๆ โดยสมาชิกในครอบครัว และเพื่อนบ้านช่วยกัน จะใช้ไม้ท่อน ใหญ่ คัดเป็นไม้กระดาน แล้วทำไม้สลักประกอบเป็นโลง พิธีการฝังศพจะถูกนำโดยหมอดี มีการโยนไม้ไผ่เสี่ยงทาย ว่าผู้ตายต้องการให้หน้าศพไปทางทิศใด สำหรับที่ฝังศพ จะมีการ โยนไข่ไก่แก่แก่ที่โคกฝังที่นั้น

หมอดีจะแบกถุงเสื้อผ้าของผู้ตายไว้บนบ่า และในมือข้างหนึ่งจะถือธงกระดาษสีขาว ถ้าเสื้อผ้า ของผู้ตายมีจำนวนมาก ก็จะแบกถุงบนหลังลา หรือม้าวิ่ง ก่อนเคลื่อนศพออกจากบ้าน จะยิงปืนขึ้นท้องฟ้า เมื่อ ท้ายที่ฝัง ไข่แล้วก็จะชุกหลุมเอาโลงศพลง การยิงปืนหรือประทัดจีนนี้เป็นการประกาศไปยังสวรรค์ว่าผู้ตายกำลัง จะเดินทางไป

การฝังศพจะหันหัวไปทางทิศตะวันตก เท้าไปทางทิศตะวันออก และระดับพื้นดินทางหัวจะต้อง สูงกว่าทางเท้า มีการ เช่นไหว้ด้วยข้าวสาร น้ำ และลูกไก่ที่ยังมีชีวิต เสื้อผ้า เครื่องใช้ต่างๆ จะแขวนไว้ ใกล้หลุมศพ หมอดีจะต้องร้องเพลงสวดอาถรรพ์ ญาติพี่น้องจะแสดงความเคารพผู้ตาย

ทุกปีญาติและผู้สืบเชื้อสายจะทำบุญใหญ่ตาย และจะปฏิบัติเช่นนี้เป็นเวลา 3 ปี หลังจากนั้น ก็เชื่อว่า วิญญาณได้ไปเกิดใหม่แล้ว

ประเพณีและข้อห้าม

ลือชอ เชื่อว่าในทุกแห่งหนมีวิญญาณ, ผี และจะคงเช่นไหว้ ซึ่งหัวหน้าหมอดีจะเป็นผู้ประกอบ พิธีกรรม เขาจะต้องมีความรู้ในเรื่องคาถาอาคม และเป็นหัวหน้าในการประกอบพิธี การทาย การเจิมผู้ช่วย การแต่งงาน เป็นผู้ให้คำปรึกษา และเลือกวันที่มีฤกษ์ยาม เหมาะกับพิธีต่างๆ

นอกจากนี้ยังเชื่อว่า เครื่องรางมีแคล้วแคล้วโชคชะตาดี เช่นผู้หนึ่งจะสวมเครื่องรางรอบคอ หรือทำเป็นเหรียญใส่ไว้ในกระเป๋าคิดหัวไปไม่ว่าที่โลกก็ตาม

งานฉลองปีใหม่

เป็นวันที่ชาวลือชอทุกคนสนุกสนาน มีการฉลองใหญ่โต และจะตรงกับทิวี่จีน มีการฉลองถึง 6 วัน แต่การฉลองปีใหม่นี้จำนวนวันไม่แน่นอน เพราะบางปีมีวันคี่มากก็ฉลองก็มาก และจะแบ่งเป็นปีใหม่ หลวงกับปีใหม่น้อย

ก่อนปีใหม่ 1 วันจะเรียกว่าวัน ซิว คือวันเตรียม ชาวลือชอทุกตลิ่งคาเรือนจะคัมภักดิ์สุรา ข้าวโพก และทำข้าวเหนียว เพื่อทำขนม เรียกว่า "ปาปาตี้" หรือข้าวปุก เป็น เหนียวที่สุกแล้วมาทำ

แล้วคลุกกิมมา ขึ้นเป็นก้อนกลมๆ วางบนใบทอง เวลารับประทานจะบั้งไฟ มีการฆ่าหมูสะเดาะไก่ เสียงประทัดจีน จะแซกผ่านอากาศตลอดงานเทศกาลนี้ การจุดประทัดจีน และยังเป็น เป็นการแสดงเคารพต่อผีฟ้า

นอกจากแสดงความเคารพต่อผีฟ้า อาหารต่างๆ พร้อมทั้งขนมปลาปิ้ง สุรา ชา รูปเทียน กระดาษเงิน กระดาษทอง จะถูกนำไปเซ่นไหว้ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ หรือผีเรือน มีการเคารพอย่างธรรมเนียมจีน และจะเซ่นผีหลวง และมีหมู่บ้านควย

ในสามวันแรก ชาวสี่ซ้อจะชวนกึ่งสนไว้หน้าบ้าน และมีรูปเทียน ขนมนม ถูกชวนไว้เพื่อเซ่นกัวย ในเวลากลางคืน จะจุดกองไฟใหญ่ และชาวสี่ซ้อจะร่วมกันเต้นรำร่ายรำ กึ่งสน เป็นวงกลมนอกจากเต้นรำแล้ว จะมีการเล่นโยนลูกช่วง ชายและหญิงอยู่คนละฝ่าย หันหน้าเข้าหากัน ฝ่ายหนึ่ง 10-20 คน ลูกช่วงบรรจุกัวย เมล็ดฝ้าย ฝ่ายใครมีไม้ได้ จะถูกปรับ เช่นเสียเงิน หรือสิ่งของ ถ้าฝ่ายชายแพ้จะจ่ายเงิน แต่ถ้าฝ่ายหญิงแพ้ มักจะให้กลิ้งยาสูบ ฝ่ายชายอาจมีแค้นฝ่ายหญิงให้ออกจากกลุ่ม แล้วสารภาพรัก หญิงชาวสี่ซ้อจะถือคติว่า "เมื่อต้องการความสุขในวัยสาวแล้วไม่ควรถนอมตัว"

ในวันฉลองปีใหม่ จึงเป็นโอกาสดีของหนุ่มสาว การแข่งกาย เขาจะแข่งกีฬาที่สนุก หรูหรา ประทับประคา เหยียดเงิน, แฉ่นเงินประทับที่เลือก, กระจุมเงิน, ค้างหู, ห่วงคอ, กำไลข้อมือ, สร้อยคอ ลูกไม้ มีการเลี้ยงอย่างไม่เสียค่าย ซึ่งคนปกติชาวสี่ซ้อเป็นคนประหยัดในการรับประทานอาหาร อาจมีการ ถูบฉีน, เล่นการพนัน เช่นไพ่เก้า เป็นต้น

ประเพณีเมื่อเด็กเกิด

เมื่อเด็กเกิดและอายุได้ 1 ขวบ พ่อแม่ของเด็ก จะเสาะแสวงหาผู้ชายที่จะเป็นพ่อทูนหัว โดยทางปฏิบัติแล้ว ผู้ชายคนนี้จะเป็นผู้ให้ความอุปถัมภ์ และจะให้คำมั่นสัญญาต่อพ่อแม่ โดยผูกเหรียญ 2-3 อัน รอมข้อมือเด็ก เหรียญนี้จะแสดงให้เห็นถึงการยอมรับ และรับผิดชอบในการเป็นพ่อของ เด็ก พ่อแม่ที่แท้จริง ของเด็ก ก็จะทำให้ ไก่ คอบแทนและพ่อทูนหัวนี้จะได้รับการต้อนรับเป็นสมาชิกของครอบครัว ซึ่งเรียกว่า "จิงซื่อ"

ประเพณีในการต้อนรับแขก

ในการต้อนรับแขกที่มาเยี่ยมเยียน ชาวสี่ซ้อจะปลูกที่หักข้างทาง สร้างคัวยไม้ไม้และไม้ หิน ยกสูง ผู้เดินทางที่หนักเหนื่อยจะใส่ที่หักนี้ หลังจากการเดินทางที่ยาวนาน หรือชาวสี่ซ้ออาจใช้หลังจากกลับ จากงานในไร่ ภายในที่หักจะมีขี้ไม้ไผ่ บรรจุน้ำทิ้งไว้สำหรับผู้กระหายน้ำ ในตรงกลางของที่หักจะมีขี้งกระดาก สีขาวขาวอยู่

เด็กหญิงลีซอเตียงนอน เมื่อพ่อแม่ไปทำไร่

ผู้เขายืมคอนรับแขกที่มาเยี่ยมเยือนหมู่บ้าน

การเห็นว่าเป็น

ทุกคนในหมู่บ้านจะร่วมกันเห็นว่าเป็นว่า ชาวลีซอเชื่อว่า การเห็นว่าเป็นจะนำโชคลี้ และความมั่งคั่งให้กับหมู่บ้าน ชาวบ้านจะบอกเป็นครั้งคราวว่า "ทาโฮะ ซือะยือะ" มีการร่วมสนุกโดยการสาคน้ำกัน หรือบางคนจะถูกป้ายเข้ามาจากคินหม้อลีคำ ผู้ที่อยู่เจียบๆ ก็จะมี หรือ เห็นว่าเป็น

ศาสนาและพิธีกรรม

ลีซอ นับถือผีอย่างเคร่งครัดมาก การเผยแพร่ศาสนา จึงไม่สู้ได้ผลนัก เพราะหลักศาสนาขัดกับการนับถือผีของเขา ถ้าบุคคลใดไม่ทำการเป็นการผิดผีแล้ว เขาจะโกรธมาก ตัวอย่างเช่น การถ่ายภาพหิ้งบูชาผีในบ้าน ชาวลีซอจะไม่ยินยอม

ผีลีซอ แบ่งเป็น

ผีหลวง ซึ่งชาวลีซอเกรงกลัวมาก ถ้าทำให้ผีหลวงโกรธจะทำให้เกิด ไข้ร้อง ฟ่าผ่า ลมพายุ บ้านเรือนพิศาต เขาจึงสร้างศาลเอาไว้ พร้อมทั้งปักธงหางวาวเล็กๆ มีริ้วล้อมรอบ ซึ่งไม่มีผู้ใดกล้าเข้าไปในบริเวณนี้ ผีหลวงตามความเชื่อของลีซอ จะสถิตอยู่บนยอดเขาสูง ห่างไกลจากหมู่บ้าน

ผีเมือง หรือ ผีคอยหลวง เหมือนกับผีบ้านของชาวเขาเผ่าอื่นๆ ผีนี้จะอยู่นอกหมู่บ้าน คอยปกป้องรักษาคุ้มครองอันตรายต่างๆ และจะเป็นผู้บันดาลให้สังคมลีซอมีความสุข พ้นจากโรคภัยไข้เจ็บ คุ้มครองสัตว์เลี้ยง และพืชผลในไร่ ผู้ดูแลรักษาผีประจำหมู่บ้าน คือ "หมอเมือง" เป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้าน จะมีเพียง 1 คน ในหมู่บ้านหนึ่งๆ

นอกจากผีผีบรรพบุรุษ ซึ่งในแต่ละบ้านจะมีแทนบูชา ที่เรียกว่า "คามิ" อยู่เหนือพื้นดิน บนแทนบูชามีเครื่องเซ่นต่างๆ

หมอผี

เป็นผู้นำทางศาสนา ในหมู่บ้านหนึ่งๆ มีหมอผีได้หลายคน หน้าตาของหมอผี คือเป็นผู้ที่เชื่องวิญญานของผีเข้สิ่งในร่างของคนแล้วสามารถทราบได้ว่า เจ็บป่วยนั้นเกิดขึ้นเพราะทำอะไรผิด ทำให้ผีชนิดใดชนิดหนึ่งโกรธ จะต้องเซ่นไหว้ หรือทำบุญด้วยการสร้างสะพาน หรือศาลาพักร้อน ผีจึงจะหายโกรธ เป็นต้น มีภาษักผีลีซอว่า

" อาหนุหมะเบียะ หละฮุหนุหมะกิ หละฮุหมะเบียะ หนี่หมะยะ"
แปลว่า น้ำไม่งาม คนไม่ยอมขี่ คนไม่งาม ผีไม่ยอมเข้าสิ่ง

ดิซอมีความเชื่อในเรื่องผี และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติอย่างเคร่งครัด เขาเชื่อว่าผีมีจริง อาศัยอยู่ในที่ต่างๆ เช่น ในร่างของบุคคลที่ตายแล้วในร่างของสัตว์ ในน้ำ ลำห้วย บ้านเรือน ภูเขา ทางเดิน ไร่นา พันดิน หนองน้ำ ฯลฯ ดิซอมีความเคร่งครัดค่อนข้างมาก เพราะคิดว่าเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลทำให้ชีวิตของคนในหมู่บ้านเกิดความทุกข์สบาย ปสกุพิช เลี้ยงสัตว์ ไถ่ผดด้ หรือทรงกันข้ามเผื่อจะทำให้เกิดความเจ็บป่วย ห้ามมาหากินไม้ไผ่ผดด้ เป็นต้น

หมอผี ดิซอ เรียกว่า หมอผีห้าหน้าที่เกี่ยวข้องกับโดยตรงกับผีบรรพบุรุษในสกุลเกี่ยวกับคน เป็นสื่อกลางหรือตัวแทนติดต่อกันระหว่างดิซอในหมู่บ้านกับผี โดยหมอผีจะเป็นผู้เข้าทรง เชิญผีบรรพบุรุษมาสิงในร่างของตน เมื่อผีมาสิงแล้ว ร่างกายหมอผีจะสั่นไปทั่วทั้งตัว ผู้มีปัญหามีความเดือดร้อนในเรื่องต่างๆ ก็สามารถสอบถามได้จากหมอผีในขณะที่เข้าทรง

การเป็นหมอผีดิซอไม่มีข้อกำหนดว่า จะต้องเป็นคนหนุ่ม หรือคนแก่ เป็นเพียงว่าเป็นชายเท่านั้น ไม่มีการสืบตระกูลไปยังลูกหลาน หมอผีมีข้อห้ามในเรื่องอาหารบางชนิด เช่น ห้ามรับประทาน เนื้อสุนัข หมี่ ลึง ค่าง ชะมี้ หัวหอม กระเทียม และอาหารที่ทอดด้วยน้ำมัน แต่ละหมู่บ้านดิซอมีหมอผีจำนวนไม่เท่ากัน เช่นที่ถอยช้าง จังหวัดเชียงใหม่ (120 หลังคาเรือน) มี 6-8 คน บ้านใหม่ (21 หลังคาเรือน) จังหวัดแม่ฮ่องสอน มี 1 คน ท่ามา จังหวัดเชียงใหม่ ไม่มีเลย ซึ่งหากจำเป็นต้องใช้หมอผี ก็อาจเรียกจากหมู่บ้านอื่นได้

หมอผีคนหนึ่งซึ่งอยู่ที่ถอยช้าง กล่าวว่า ก่อนที่ตนจะเป็นหมอผีนั้นจะมีผีบรรพบุรุษมาเข้าสิงบุคคลที่ดิซอเห็นมีลักษณะนิสัยอย่างหนึ่ง คือ เมื่อยังเด็กๆ อยู่ชอบเล่นกับไฟ การเข้าสิงครั้งแรกอาจจะเป็นเวลาที่กำลังนั่งสนทนากับเพื่อนภายในบ้านของตน หรือในขณะที่กำลังมีพิธีกรรมเช่นไหว้บูชาผี เมื่อผีออกจากร่างไปแล้วจึงรู้สึกตัว การเชิญผีบรรพบุรุษให้อยู่ประจำที่ห้องบูชาผีจะต้องทำพิธีใหญ่ด้วยการฆ่า หมู ไก่ ไข่ขูป เทียน กระจกสาในการ เช่นไหว้บูชา การเชิญผีมาเข้าทรงครั้งแรกอาจกระทำคหน้าห้องบูชาหรือสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งในป่าใกล้หมู่บ้านของตน เมื่อมีพิธีกรรมบอกเชิญให้ผีบรรพบุรุษมาอยู่ประจำแล้ว ผู้ที่เข้าทรงก็กลายเป็นหมอผีได้อย่างแท้จริง หน้าที่ของหมอผี มีดังนี้

1. รักษาความเจ็บป่วย

ดิซอ เชื่อว่าสาเหตุการเจ็บป่วยเกิดขึ้นจากการกระทำของผีร้าย หรือผีไม่ดี บุคคลที่เจ็บป่วยนั้นอาจกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นการผิดผี ผีจึงโกรธและบันดาลให้ผู้นั้นเป็นไข้ไม่สบาย แต่ที่จริงไม่ทราบว่ามีผีโกรธเพราะอะไร ถูกผีกระทำที่ใด จึงต้องพึ่งหมอผีให้เข้าทรง เพื่อบอกวิธีบรรเทา ปัดเป่า หรือแก้เหตุร้าย มีการฆ่าหมู หรือไก่ เช่นไหว้ผี หมอผีจะรักษาผู้ป่วยด้วยการให้คนไข้นั่งหันหลังให้ห้องบูชาผีภายในบ้าน

อม่น้ำ หรือสุราไวโนเมา กแล้วทบนคี่ระ และดำคัวคนใช้ หรือหมอดีอาจไร้ทบ 2 เลม รัพข่างข่าง
ของคนใช้เป็นการได้มีรายให้ออกไป หรืออาจจจะใช้เท้ายียบลงบนเตาไฟที่ร้อนจัด แล้วนำเท้านมา
เหยียบลงบนหลังของคนใช้ เพื่อให้คนใช้ไค้หายเป็นปรกติ

2. การป้องกันความเจ็บป่วย

หมอดีจะกระทำพิธีนี้ทุกๆ ปี ก่อนวันปีใหม่ เป็นการเซ่นไหว้บูชาผีเพื่อขอความคุ้มครองป้องกัน
ให้สมาชิกทุกคนในหมู่บ้านมีความสุขสบาย ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ พิธีนี้กระทำในเวลากลางคืน จะมีสมาชิก
ในหมู่บ้านทั้งชาย หญิง เด็ก และคนแก่ เข้าไปนั่งชุมนุมกันอยู่ในบ้านของหมอดี หมอดีจะจุดธูปเทียน บนหิ้ง
บูชาผี แล้วสวดเป็นภาษาลีซอ สักครู่หนึ่งผีก็จะเข้าสิง หมอดีจะหาสุราให้เป็นน้ำมนต์ หรือนำศักดิ์สิทธิ์แล้ว
ให้ทุกคนดื่ม ผู้ใดปฏิเสธไม่ได้ ถ้าปฏิเสธการดื่มถือว่า เป็นการไม่เชื่อถือ ไม่เลื่อมใสศรัทธาบรรพบุรุษนั้น
การกินน้ำมนต์ ลีซอ เชื่อว่าจะทำให้คนมีชีวิตด้วยความสุข หลังจากดื่มทุกคนแล้ว หมอดีจะทำพิธีผูกค้าย
คล้องคอ ให้แต่ละคนเพื่อเป็นการป้องกันความเจ็บป่วย ป้องกันเหตุร้ายที่จะมาถึงตนได้

บางคนไม่มีบุตร หรือมีบุตรแต่เลี้ยงไม่รอด ก็อาจเชิญหมอดีมาทำพิธีเพื่อขอบุตร และให้บุตร
โตมีวิชาเรียน

นอกจากบทบาทในค่านความเชื่อถือต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ยังมีบทบาทในการปกครองด้วย เขา
อาจเป็นสมาชิกคนหนึ่ง ในจำนวนคนเขาคคนแก่หลายๆ คนที่มีอำนาจในการตัดสินคดีความขัดแย้งระหว่างลีซอ
ด้วยกัน และเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนในการพิจารณาการย้ายหมู่บ้าน เพื่อเลือกที่อยู่ที่เหมาะสมแห่งใหม่

เป็นที่น่าสังเกตว่าการรักษาผู้ป่วย โดยหมอดีนั้น มีค่าธรรมเนียมที่หายเป็นปรกติ ปัจจุบัน หากมี
คนเจ็บป่วยไข้ขึ้นในหมู่บ้าน เขาไค้ให้มารักษาด้วยกรไ้ยาแผนใหม่ หรือหากคนไข้อาการหนัก ก็อาจนำไป
รักษาในโรงพยาบาลใกล้อยู่บ้าง ยาแผนใหม่อาจหาซื้อจากตลาด เมื่อเดินทางไปติดต่อกับชายสินค้า กับคนไทย
พื้นเมือง หรือ จากพ่อค้าที่นำสินค้าขึ้นไปขายบนภูเขา และจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวข้องกับชาว
เขาโดยตรง เช่น เจ้าหน้าที่หน่วยพัฒนา และสังเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ ตำรวจภูธรชายแดน
พระธรรมจาริก อย่างไรก็ตาม การรักษาหมอดีอาจเป็นวิธีที่ดีที่สุดหากเขาไม่มียา ไม่มีเงินเพียงพอ เป็นค่า
ใช้จ่ายในการเดินทางเพื่อนำคนไข้ส่งโรงพยาบาล

การปกครอง

การปกครองของลีซอ อาจจัดเข้าอยู่ในลักษณะแบบอนาธิปไตย ไม่มีหัวหน้าเผ่า ไม่มีหัวหน้า
หมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านที่ทางการตั้งขึ้นก็ไม่มีสิทธิ์เด็ดขาด เหนือลูกบ้านของตน ชาวลีซอจึงไม่มีผู้ใ้ใช้อำนาจในการปกครอง

สมาชิกในหมู่บ้านจึงมีสิทธิ์ในการปกครองตัวเอง ไม่ขึ้นกับใคร ลิขสิทธิ์ในพม่าก็เช่นเดียวกัน เป็นข้อที่น่าสังเกตว่า ในเมื่อลิขสิทธิ์ไม่มีผู้ปกครองแล้ว เขาอยู่ร่วมกันได้อย่างไร และเมื่อเกิดกรณีพิพาท เขาทำอย่างไร

สิ่งสำคัญที่ชาวสิขอยู่รวมกันได้ เพราะ

1. ความรู้สึกผูกพันกันของคนที่มีแซ่เดียวกัน มีความสัมพันธ์กันในด้านความเป็นญาติพี่น้องนามสกุลเดียวกัน

2. มีสิ่งแวดล้อม อาชีพ และการทำงาน ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่จะคงปฏิบัติมาเป็นสิ่งสำคัญ เช่น สิขเคารพนับถือผู้อาวุโส และได้รับการอบรมสั่งสอนให้ทำในสิ่งที่ถูกต้องที่ควรตามขนบธรรมเนียม การทำอะไรซัดกับประเพณี ถือว่ากระทำความผิด เช่น คนคิดในทัศนะของสิข มีดังนี้

ประการแรก ต้องปฏิบัติตามจารีตประเพณี มีหลายอย่าง เช่น การแต่งกาย, สิขมีความเชื่อถือในเรื่องผี การแต่งงาน การรับประทานอาหาร การให้ความเคารพผู้อาวุโส และการแสดงความกตัญญูเห็นซึ่งจะปฏิบัติตามแบบอย่างสิข หากฝ่าฝืนจะได้รับการตำหนิและหัวเราะเยาะ ทำให้ผู้กระทำไม่กล้าทำอีก

ประการที่สอง ไม่ลักทรัพย์ของผู้อื่น สิขจึงอบรมสั่งสอน อบรมบุตรหลานของตนให้รู้จักหาทรัพย์โดยวิธีสุจริต รู้จักรักหวงแหนทรัพย์สินของตน ผู้ใดลักทรัพย์เป็นคนที่สังคมรังเกียจ และจะถูกปรับสินไหมทดแทนหรือส่งให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองจัดการตามกฎหมาย

ประการที่สาม ไม่ประพฤติผิดลูกเมียผู้อื่น โดยประเพณีแล้วผู้ชายสิขสามารถมีภรรยาได้มากกว่า 1 คน แต่ต้องประจำการประเพณีด้วยการสุขอ คอพ่อแม่หรือผู้ปกครองฝ่ายหญิงอย่างถูกต้อง การนำเอาบุตรสาวของผู้อื่นมาเป็นภรรยาของตน โดยที่ผู้หญิงไม่ยินยอมถือว่าผิดประเพณี การผิดลอบสมสู่กับภรรยาผู้อื่น แม้อายุหญิงจะยินยอมก็เป็นการผิดประเพณี และชายจะถูกปรับสินไหมทดแทน แต่หากชายหนุ่มหญิงสาวเกิดรักใคร่กันได้สมสู่ก่อนการแต่งงานไม่ถือว่าเป็นการผิดประเพณี ชายที่มีภรรยาแล้ว หากต้องการหญิงอื่นซึ่งไม่ได้เป็นภรรยาของใคร นำมาเป็นภรรยาของตน และหญิงนั้นสมัครใจก็ไม่ผิดประเพณี

ประการที่สี่ ต้องไม่เป็นคนที่สูบบุหรี่ ชาวสิขปลูกฝิ่นมาก แต่ไม่นิยมสูบบุหรี่ ปลูกเพื่อขายเป็นสินค้า สิขมีทัศนะที่สูบบุหรี่ว่าเป็นบุคคลผู้ไม่เจริญ เกียรติร้ายทางการทำงาน ร่างกายไม่แข็งแรง เป็นที่รังเกียจของสังคม ในการเลือกคู่ครอง หญิงสาวจะไม่เลือกชายหนุ่มที่สูบบุหรี่ เพราะผู้สูบบุหรี่ถ้าเป็นหัวหน้าครอบครัวแล้ว จะทำให้ครอบครัวตกทุกข์ได้ยาก

ประการที่ห้า มีความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ลีซอส่วนมากทำงานอย่างขยันขันแข็ง การ
ที่คนสายจะถูก / เพื่อน บ้านตำหนิว่าเกียจคร้าน ท่ามาหากินไม่ทันคนอื่น และใช้เวลาในการสูบฝิ่น เทียบเทว่ ผล
ก็คือยากจน พี่น้องจะไม่ให้ความช่วยเหลือ สังคมจะรังเกียจ

สำหรับในกรณีที่เกิดการพิพาทกันขึ้น ผู้อาวุโสของหมู่บ้าน หลายคนจะประชุมกันเพื่อพิจารณาคดี
ในหมู่บ้านหนึ่ง จะมีผู้อาวุโสร่วมตัดสิน 5-6 คน บุคคลดังกล่าวนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวคองเป็นญาติของคู่อริ
พิพาททั้งสิ้น หากมีใญ่ญาติกันก็จะมิเข้าไปยุ่งเกี่ยว และตัดสินแล้วฝ่ายผิดก็จะต้องรับโทษ แต่คู่อริจะปฏิบัติ
ตามคำตัดสินของที่ประชุมหรือไม่นั้น เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล ผู้ใหญ่บ้านก็ไม่มีสิทธิ์เ้ก็ดขาด และถ้าตกลง
กันไม่ได้ เรื่องจะต้องไปถึงเรื่องเจ้าหน้าที่รัฐบาล ซึ่งตามปรกติแล้ว ชาวลีซอไม่ต้องการให้เรื่องบานปลาย
ถึงเช่นนั้น